

DRAUSMINIMAS – VIENAS IŠ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ ELGESIO KULTŪROS UGDYMO BŪDŲ

Nijolė Petrylienė, Jurgita Smilgienė

Joniškio vaikų lopšelis darželis „Saulutė“, Šiaulių universitetas

Įvadas

Šiandien beveik visiems tėvams kelia abejonių ir senieji, ir naujieji tinkamos vaikų elgesio kultūros formavimo būdai. Visuomenės poveikis vaikų auklėjimui yra dalis problemos, kurią, kaip teigia J. Gray (2000), galėtų spręsti vyriausybė, tačiau viskas prasideda namuose. „Geras elgesys vaiko auklėjimui toks pat svarbus kaip skaitymas, rašymas arba aritmetika“ (Vanderbild, 2000, p. 29). „Siekiant ugdyti asmenybę turi būti dedami tvirti pagrindai jau nuo mažens (...)“, todėl akivaizdu, jog norint užauginti vaikus pilnaverčiais žmonėmis, tėvai privalo modernizuoti auklėjimą, t. y. suvokti, kad jie yra pajėgūs išauklėti ne tik stiprius ir savimi pasitikinčius, bet ir kultūringus bei jautrius piliečius“ (Skujienė, Steponienė, 2007, p. 273).

Vaikų auklėjimo šeimoje klausimais domėjosi daugelis Lietuvos ir pasaulio pedagogų, psichologų, kitų sričių mokslininkų: E. Adomavičienė (1980), K. Miškinis (1993), Z. Bajoriūnas (1997, 2004), I. Leliūgienė (2003), Z. Alijošienė (2003), S. Šalkauskis (1992), V. Titarenka (1980), Y. Lemontagne (1999), H. G. Ginott (1999), J. U. Rogge (2005), G. Skujienė, A. Steponienė (2007), I. Stonkuvienė (2007). Visi minėti autoriai teigia, kad, ugdant vaikų elgesio kultūrą, labai svarbu ne tik pasirinkti tinkamiausią amžių, bet ir priemones bei būdus. Suprantama, jog keičiantis žmonijos mąstymui, vertybėms, požiūriui į žmogų ir į vaiką, kaip bręstančią asmenybę, vieni auklėjimo būdai praranda savo prasmę ir įtaką, o jų vietą užima nauji, todėl vaikų auklėjimo šeimoje tema niekada negali būti ištirta iki galo.

Visuomenės raidoje susiformavo daug įvairių pedagoginio poveikio priemonių. Tačiau jau nuo pirmosios XX a. pusės liaudies pedagogikos aprašymuose dažniau aptariamas, būtent, drausminimas, kaip vienas iš elgesio korekcijos ugdymo būdų. Ypač „(...) jei vaikas iš prigimties traktuojamas kaip linkęs nusidėti, doroviškai silpnas, bevalis, ugdymas sutelkiamas drausminti griežtai kontrolei ir ydoms pašalinti“ (Stonkuvienė, 2007, p. 66).

Straipsnyje aptariama, kokiais drausminimo būdais koreguojamas vaikų elgesys šių dienų visuomenėje, kaip ir kada taikyti šiuos būdus, kaip jie tarpusavyje derinami ir kokios yra šių priemonių taikymo tendencijos.

Tyrimo tikslas – aptarti drausminimo būdus ir jų raišką, kaip vieną iš aspektų, ugdant tinkamą vaiko elgesio kultūrą.

Uždaviniai: išryškinti šeimos įtaką vaikų elgesio

kultūros ugdymui(si); aptarti drausminimo būdus, žinotus bei taikomus šeimose, auginančiose ikimokyklinio amžiaus vaikus.

Tyrimo metodai: mokslinės ir publicistinės teorinės medžiagos straipsnio tema analizė ir sintezė, apibendrinimo metodas, loginis ir grafinis modeliavimas, anketa-vimas, statistinis duomenų apdorojimas Microsoft Excel (2003) programa.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 110 (iš jų 91,81 proc. mamos) respondentų, kurių vaikai (3–6 m.) lanko Joniškio miesto X ikimokyklinę įstaigą. Tiriamieji buvo pasirinkti tikslingai, gavus jų sutikimą.

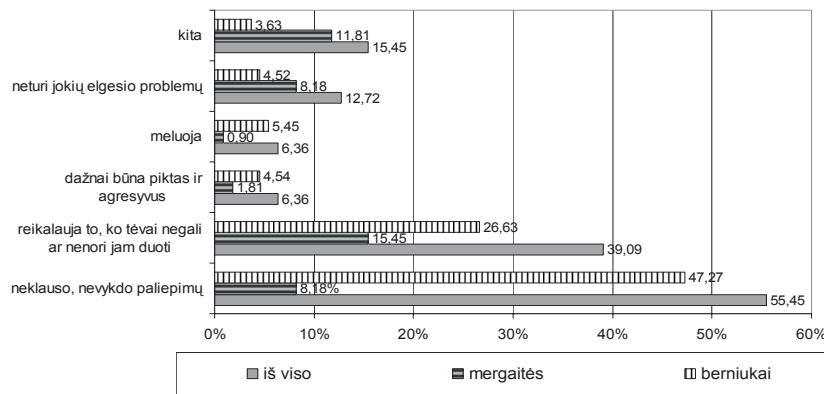
Empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Šeimos reikšmė ikimokyklinio amžiaus vaiko elgesio kultūros ugdymui(si)

„Šeima kaip vienetas gali daryti stebuklus padėdama vaikams įeiti į visuomenę... Tėvai perteikia savo vertybes ir požiūras, taip pat išmoko vaikus, kaip elgtis su kitais. Jie skatina pozityvų elgesį, pagirdami ir apdovanodami vaikus, bei bando slopinti ne toki priimtina elgesį, nurodydami ribas ir pasekmes“ (Lemontagne, 1999, p. 34). K. Miškinis (1993), perteikdamas J. Vabalo-Gudaičio mintis, aiškina, kad, norėdami tinkamai auklėti savo vaikus, tėvai pirmiausia turėtų juos pažinti, žinoti jų interesus, polinkius. Tėvai turėtų būti objektyvūs, matyti ne tik vaiko privalumus, bet ir trūkumus. Anot K. Miškinio (1993), ikimokyklinuko auklėjimo esmę sudaro tinkamas viso vaiko gyvenimo sutvarkymas, todėl ypač didelę reikšmę šiame amžiuje turi tėvų pavyzdys.

Išties, keičiantis visuomenės požiūriui į vaikų auklėjimą, labai dažnai, susidūrę su nepageidaujamu vaiko elgesiu, tėvai jaučiasi bejėgiai, nes nežino pakankamai vaiko elgesio korekcijos būdų. Neretai stebima ir tokia situacija, kai ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantys tėvai negeba arba nenori taikyti tokių skatinimo ir drausminimo būdų, kurie nekenktų vaikui, bet užtikrintų sėkmingas jo auklėjimo šeimoje sąlygas.

Mokslinės literatūros apžvalga leidžia konstatuoti, jog daugelis tėvų susiduria su didesnėmis ar mažesnėmis vaikų elgesio problemomis. Respondentų buvo prašyta atsakyti, su kokiomis elgesio problemomis jiems dažniausiai tenka susidurti auginant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Duomenis atspindi 1 paveikslas.

1 pav. Dažniausios vaikų elgesio problemos (N = 110)

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, dažniausiai šeimos susiduriama su vaikų neklusumu ir paliepiamų nevykdymu. Šią elgesio problemą, tėvų nuomone, *dažniausiai turi berniukai* (47,27 proc. iš 55,45 proc.); 39,09 proc. ikimokyklinukų (čia vėlgi pirmąja berniukai – 26,63 proc.) savo tėvams kelia neįgyvendinamus reikalavimus; 6,36 proc. tėvų skundžiasi, kad jų *atžalos dažnai būna piktos ir agresyvios* (tarp jų mergaičių tik 1,81 proc.); 5,45 proc. vaikų *meluoja*, iš jų – tik 0,9 proc. mergaičių. Beje, 22,27 proc. respondentų teigia, kad jų vaikai turi ne vieną, o dvi ir daugiau iš nurodytų elgesio problemų. Mergaites auginantys tėvai beveik du kartus dažniau (8,18 proc. iš 12,72 proc.) nurodo, kad vaikas neturi jokių elgesio problemų. Tačiau žymiai daugiau *mergaičių* – net 11,81 proc. turi kitokių elgesio problemų: *nevykdo tėvų prašymų* (2,73 proc.), „*negirdi*“, kas sakoma (4,54 proc.), *atsikabinėja, būna piktas ir kapringas, išgalvoja nebūtų istorijų, nenori dalintis* (po 0,91 proc.). Pasirinkę atsakymo variantą „kita“, tėvai įvardijo tokias elgesio problemas: „*Kartais nevykdo paliepiamų, nori ir daro savaip*“, „*Kartais būna piktas*“, „*Išgalvoja įvairias istorijas, prikuria situacijų*“, „*Yra kapringas*“, „*Nenori dalintis*“, „*Daro atvirksčiai, nei liepiama*“, „*Keikiasi, mušasi*“, „*Reikalauja daug dėmesio*“.

Kryptingam vaiko auklėjimui tėvai pirmiausia turėtų išsiaiškinti, kokių tikslų jie sieks, kokia turėtų būti ikimokyklinuko elgesio kultūra. „Ikimokyklinuko elgesio kultūra – tai visuomenei naudingų, pastovių kasdieninio elgesio buityje, bendraujant, įvairiškai veikiant veiksnių visuma. Ji tvirtai susisijusi su doroviniais jausmais bei vaizdiniais ir savo ruožtu juos stiprina“ (Alijošinė, 2003, p. 3). Anot autorės, vaikų elgesio kultūros ugdymas – tai labai sudėtingas procesas, reikalaujantis sąmoningai ir lanksčiai taikyti įvairius metodus. Todėl, jeigu ikimokyklinukas nuolat blogai elgiasi, tėvai pirmiausia turėtų išsiaiškinti tokio elgesio priežastis. K. A. Hansen, R. K. Kaufman ir S. Saifer (1997) nurodo, kad vaikas netinkamai elgtis gali dėl įvairių priežasčių: *tai būdas sulaukti dėmesio ar gauti norimą daiktą; tai išpročiu tapęs elgesys, nesąmoningas, perimtas, suformuotas namie ar draugų būryje; tai būdas išreikšti pyktį, baimę ar kitas neigiamas emocijas; tai savikontrolės stoka dėl fizinių priežasčių;*

blogos mitybos, silpnos sveikatos, alergijos ir kt.; tai bejėgiškumo ir nereikšmingumo pojūtis, reikalaujantis dažnai demonstruoti jėgą; tai nežinojimas būdo kitaip patenkinti savo reikmes. Dar viena iš netinkamo ikimokyklinuko elgesio priežasčių – nežinojimas, kad galima elgtis kitaip. Tėvai turėtų paaiškinti, kaip reikėtų elgtis – po ramių pokalbių vaikas išmoks atsakyti už savo veiksmus ir žinos, ką galima daryti, o ko negalima.

Vis dėlto pasiekti, kad vaikas tinkamai elgtųsi, nedarant jam nei fizinės, nei emocinės žalos, nėra lengva. R. Peters (1999) pabrėžia, kad netinkamą vaikų elgesį galima keisti ir nuo to, kokios pozicijos laikysis šeima, auklėdama mažylį, priklausys, koks jis bus užaugęs. Autoriaus teigimu, vaikai negimsta savaime drausmingi, paklusnūs, turintys gerą vertybių sistemą. Juos to reikia išmokyti, o pirmieji mokytojai kaip tik ir yra tėvai.

Kokiais būdais modeliuoti vaikų elgesį norima linkme, kaip ir kada taikyti šiuos būdus, kaip juos tarpusavyje derinti – tokie klausimai jaudina šiandieninius tėvus, kurie suvokia, kad jau nepakanka derinti meilę ir tradicinį vaikų auklėjimą, iš tiesų reikia turėti ir žinių, kurios padėtų krytingai aukėti savo vaiką. Todėl labai svarbu, kad būtų pasirinkti tinkamiausi būdai.

Vaikų drausminimo būdai ir jų taikymo principai

Vienas iš kryptingo auklėjimo būdų (prie skatini- mo) – draudimai, prasidedantys „ne-“ „negalima“ „negeražu“ ir kt.), lydintys visą ugdymo procesą. Ankstyvojoje vaikystėje vaikai girdėjo paprastus jų ir aplinkos santykius reguliuojančius draudimus: „nelipk“, „neik“, „neimk“, „nerėk“ ir t. t. (Stonkuvienė, 2007, p. 69). Drausminimo paskirtis – nustatyti vaikams leistino elgesio ribas ir pataisyti netinkamą jų elgesį. Taip pat siekiant to, ko norite iš vaiko dabar. Drausminimas turėtų padėti vaikams išsiugdyti savo elgesio kontrolę (Leskauskas, 2009). Jeigu vaikas auga nedrausminamas arba drausminamas tik kartais, nesisteningai, jis dažniausiai neišmoksta įveikti nemalonių situacijų savo gyvenime. Tyrimu siekta sužinoti, ar ikimokyklinio amžiaus vaikus auginantys tėvai vaikų auklėjimui taiko minimą būdą ir kokie yra šio pasirinkimo motyvai. Respondentų argumentai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. *Tėvų motyvai* (N = 18)

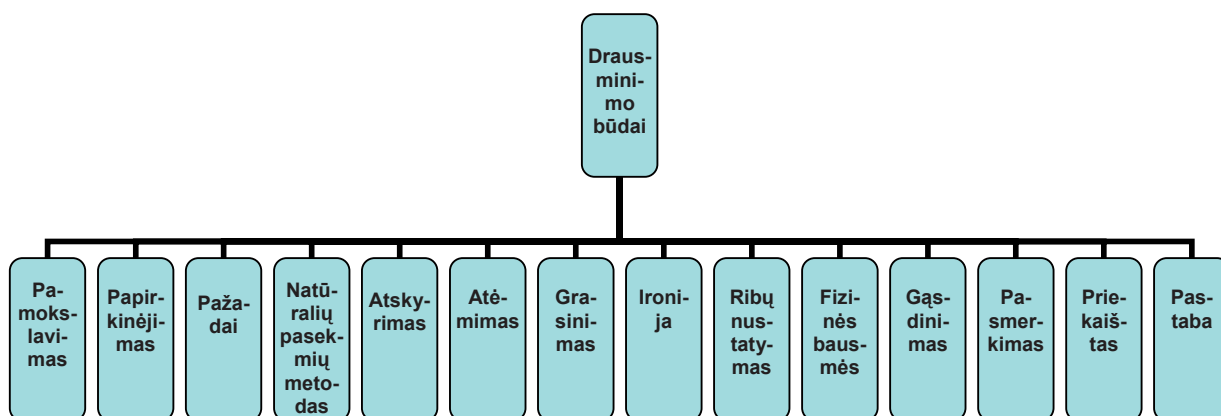
Kategorija	Subkategorija; sk.	Kategoriją įrodantys teiginiai
Drausminimas	Sulaiko vaiką nuo negerų poelgių (5 vnt.)	bijo ir kitąkart būti nubaustas
		būna gera pamoka taip nesielgti
		supranta, kad kitą kartą taip elgtis negalima (2 vnt.)
		reguliuojamas elgesys ir emocijos
	Kartais tai vienintelė priemonė (6 vnt.)	jei viską leistume, sunku būtų susikalbėti
		kai labai rodo „ožius“
		kartais reikia ir drausminimo (2 vnt.)
		kartais tai vienintelis būdas
	Padeda vaikui geriau susivokti (7 vnt.)	kai kuriais atvejais tik drausminimas padeda
		vaikas turi žinoti, kas galima, ir klausyti tėvų nuomonės
		vaikai turi suprasti ir tinkamai vertinti paliepiamus, savo veiksmus ir pasekmes
		vaikas turi suprasti, ką padarė negerai ir kaip reikia elgtis
		vaikas greičiau, geriau suvokia, kad taip elgtis negalima (2 vnt.)
		vaikas turi atsakyti už savo negerus poelgius
		vaikas supranta, kad privalo klausyti tėvų

Šie motyvai rodo drausminimo, kaip veiksmingesnės auklėjimo priemonės, šalininkų nuostatą: „*kartais tai vienintelė priemonė*“. Kai kurie, pasirinkę šį variantą, teigia, jog „*drausminimas geriau sulaiko vaiką nuo negerų poelgių, padeda jam geriau susivokti*“. Tačiau vaikai dažnai drausminami neteisingai, parenkant netinkamus būdus. Kai kurie autoriai, pvz., R. Grucė (1994, p. 141), teigia, kad tėvai turėtų aiškiai skirti, kas yra drausminimas ir kas yra bausmė, nes tai nėra tapatūs dalykai: „Vaikas baudžiamas už koki nors nepriimtina elgesį. Tuo tarpu drausmė yra mokymo ir vedimo į gėrį faktorius“. R. Campbel (1999, p. 23) bausmę traktuoja kaip drausminimo proceso sudėtinę dalį: „drausminimas (disciplina) – tai vaiko ugdymas, kuriuo visada stengiamasi vaiką nukreipti teisinga linkme, tarsi į tiesos kelią, o bausmė šiuo atveju yra tik šio proceso dalis, ir būtų geriau, kad ji būtų kuo mažesnė, kad

vaikas nesuprastų jos kaip nemeilės sau“. Būtina atkreipti dėmesį, kad dauguma autorių sąvokas „drausminimas“ ir „bausmė“ vartoja kaip sinonimus.

L. Jovaiša (1995, p. 292) vaikų drausminimo (autorius vartoja sąvoką „bausmė“) būdus sugrupavo taip: 1) lengvos bausmės (nepritarimas, nesutikimas, pastaba); 2) sunkesnės bausmės (ironija, nuolatinė kontrolė, išpėjimas, peikimas); 3) sunkios bausmės (barnis, grasinimas, elgesio svarstymas); 4) sunkiausios bausmės (abejingumas asmenybei, dominavimas, teisių, privilegijų, pagarbos ar ko nors kito atėmimas, distancija (artumo vengimas), nepasitikėjimas, izoliacija).

Kiti autoriai (Miškinis, 1993; Ginott, 1999; Peters, 1999) pateikia dar daugiau vaikų drausminimo būdų (2 pav.):

2 pav. Vaikų drausminimo būdai

(Sudaryta autorių, remiantis K. Miškiniumi, 1993; H. G. Ginott, 1999; R. Peters, 1999)

Drausminimo būdų privalumai ir trūkumai, remiantis minėtų mokslininkų nuomone, apibūdinti taip:

1. *Pastaba*. Tai labiausiai paplitęs poveikio būdas. Ji turi būti pasakoma mandagiai, bet kategoriškai.
2. *Priekaištas*. Priverčia vaiką susimąstyti, kritiškai įvertinti savo poelgį ir daryti išvadą.
3. *Pasmerkimas*. Atskirais atvejais naudinga, pranešus visai šeimai, pasmerkti vaiko elgesį. Tai stiprus po-

veikis vaikui: neklausyti mamos yra viena, o kai visi vieningai pasmerkia elgesį, gėdina ir stebisi, kaip vaikas galėjo taip blogai pasielgti – visai kas kita. Aišku, „viešoji nuomonė“ privalo būti vieninga, L. Ostrovskaja (1970) rekomenduoja: vaikui nedalyvaujant, reikia paruošti tokį vaiko „sutikimą“ šeimos rate, susitarti, kad visi pasmerks nusižengusį. Tačiau pasmerkimas jokiū būdu neturi virsti vaiko teismu. Svarbu,

kad vaikas jaustų ne tik artimųjų nepasitenkinimą, bet ir jų geraširdiškumą, įsitikinimą, kad panašus dalykas daugiau nepasikartos.

4. *Ironija* (sarkazmas) – netikusio elgesio pajuoka. Šis drausminimo būdas mokslininkų traktuojamas nevienareikšmiškai. Pvz., K. Miškinis (1993) šmaikščią pajuoką vertina, kaip turinčią teigiamos įtakos vaiko elgesio pokyčiams, o H. G. Ginott (1999) teigimu, ši drausminimo priemonė kelia grėsmę vaiko psichinei sveikatai, nes tokias tėvų pastabas supranta kaip puolimą, provokuojantį atsakomąjį puolimą. Šis būdas užkerta kelią bendravimui, sukeldamos vaikams keršto fantazijas.
5. *Grasinimai* – juos vaikai, ypač maži, suvokia kaip kvietimą pakartoti draudžiamą veiksma, nes, pavyzdžiui, teiginyje „jeigu tu dar kartą taip padarysi“ vaikai neišgirsta žodžio „jeigu“. Jie girdi tik „tu dar kartą taip padarysi“, ir suvokia, kad tėvai laukia, kad jis dar kartą taip pasielgtų.
6. *Pažadai*. Jie neturėtų būti nei duodami vaikams, nei iš jų reikalaujami, nes santykiai su vaikais turėtų būti grindžiami pasitikėjimu ir jei tėvai turi duoti pažadus tam, kad patvirtintų savo žodžių svarbą, vadinasi, kiti, pažadais neparemti jų žodžiai visiškai neverti pasitikėjimo.
7. *Atėmimas*. Įprasta atimti vaikų daiktus, tam tikras privilegijas. Jei tėvai paima daiktus, iš tikrųjų labai reikšmingus ir reikalingus vaikams, šie tikrai atkreips dėmesį į tą poveikio būdą ir ilgai prisimins, kad tėvai rimtai nusiteikę daryti tai, ką sako.
8. *Vaiko atskyrimas*. Tai ir fizinė, ir psichologinė drausminimo priemonė. Fizinė prasme, tai saugi vieta, kurioje vaikas būna nustatytą laiką. Psichologine prasme, vaikas paliekamas be dėmesio ir įdomios veiklos. Tada jis turi laiko pagalvoti, koks poelgis privedė prie to ir kaip kitą kartą šito išvengti. Y. Lamontagne (1999) šį būdą vadina „dirgiklio pašalinimu“ ir sako, jog tam, kad šis būdas būtų veiksmingas, reikia keturių sąlygų. Pirmą, vaiką reikia iš anksto perspėti, kad jei netinkamai elgsis ir toliau, teks daryti pertrauką. Antra, pertrauka turi trukti nuo trijų iki penkiolikos minučių. Trečia, pertraukos vieta turi būti kiek įmanoma neutralinė. Ketvirta, kai jis liausis netinkamai elgtis, vaiką būtina pagirti. Pasak autoriaus, daugelis tyrimų įrodė šio būdo efektyvumą. Jis ne tik leidžia nusiraminti ir vaikui, ir tėvui, bet ir sulaiko kai kuriuos impulsyvius tėvus, linkusius mušti vaiką.
9. *Natūralių pasekmių metodas*¹. Natūralios bausmės, Ch. Rainprechto (Райнпрехт, 2000) nuomone, – tai tokios bausmės, kurios suteikia vaikui galimybę pačiam suprasti savo elgesio pasekmes. Taikydami šį metodą, tėvai parenka poveikio priemones, išplaukiančias iš paties poelgio: prišiukšlinai – sutvarkyk, prilaistei – iššluostyk. Tai leidžia vaikui suprasti, ką jis padarė: nelabai malonu, kai pačiam tenka pajusti savo blogo elgesio rezultatus. Pasak L. Ostrovskajos (1970), nė viena elgesio poveikio priemonių neverčia taip stipriai pajusti savo neteisingo poelgio, kaip natūralių pasekmių metodas.

¹ Kai kurie autoriai, pvz., O. Monkevičienė (2010), natūralių pasekmių metodą įvardina kaip *skatinimo* būdą.

10. *Vaiko gąsdinimas*. L. Ostrovskajos (1970) teigimu, tokį drausminimo būdą vartoti labai žalinga, nes tai labai kenkia vaiko psichikai. Vaikams, kuriuos gąsdina tamsa, vilku, gydytojais, raganomis ir t. t., baisumai vaidenasi ten, kur jiems negresia joks pavojus, juos gąsdina viskas, kas nepažįstama, nesuprantama.

Be šių, ko gero, labiausiai paplitusių drausminimo priemonių, egzistuoja dar dvi – tai *fizinės bausmės* ir *leistinų ribų vaikui nustatymas*. Viena iš jų tarsi atstovauja pasenusį požiūrį į vaikų auklėjimą, o kita – naują požiūrį, padedantį, nežlugdant vaiko asmenybės, koreguoti jo elgesį teigiama linkme.

11. *Fizinės bausmės*. „Bausmės – tradicinė lietuvių šeimos auklėjimo priemonė. Jos taikomos, siekiant parodyti vaikui gėrio ir blogio skirtumą. Vaikui kartais neišvengiamai reikia sukurti nemalonią situaciją, kad sustabdytų nepageidaujamą ar net žalingą vaiko elgesį. Tačiau bausmė negali būti pagrįsta fiziniu skausmu ar žiaurumu“ (Laužikas, 1958, p. 27) „Fizinė bausmė – tai tokia bausmė, kai fizinė jėga naudojama skausmui ar nepatogumui sukelti: vaikas mušamas ranka, lazda, diržu ar kitais daiktais, spardomas, purtomas arba mėtomas, draskomas, žnaibomas, tampomas už plaukų, priirišamas ar užrakinamas“ (Prokopčik, 2003, p. 5).

Iš mokslinės literatūros studijų, paaiškėjo, kad nuomonės dėl fizinės bausmės naudojimo skiriasi: yra autorių, ypač krikščioniškojo auklėjimo pakraipos, kurie, nors ir atsargiai, su tam tikromis išlygomis, pasisako už fizinės bausmės, pvz., H. Lahayne (2006) pateikia A. Mauerhoferio mintį, kad, jeigu vaikas sunkiai nusikalto, padarė ką nors griežtai neleistino ir dar maištauja bei atsikalbinėja, tada galima taikyti fizinę bausmę kaip auklėjimo priemonę. Be to, H. Lahayne nurodo, kad ir vienas populiariausių vaikų auklėjimo teorijos ekspertų amerikietis krikščionis J. Dobsonas knygoje „Užsispyręs vaikas“ rašo: „Lupti galima tik kai užsispyrėlis sąmoningai neklauso. Taškas! <...> Ar lupimas turi sukelti skausmą? Aišku. Kitaip kokia iš jo nauda?..“

12. *Leistino elgesio ribos*. Šiuolaikinis požiūris į vaikų auklėjimą remiasi leistinų elgesio ribų vaikui nustatymu. S. Raižienės ir V. Kalpokienės (2010) teigimu, ribų nustatymas – tai veikslių apribojimas. Apribojimai, pasak H. G. Ginott (1999), turi būti nustatomi taip, kad vaikui būtų aišku, koks elgesys yra nepriimtinas ir kokie veiksmai galėtų būti atliekami vietoj nepriimtinių. Riba yra tas taškas, už kurio vaikas negali eiti. J. U. Rogge (2005) nuomone, ribos nurodo vaikams, ką jie gali, o erdvė už tų ribų reiškia: „Aš to dar negaliu“. Taigi, daugelyje kasdieninių situacijų ribos padeda vaikams lengviau susiorientuoti ir atrasti savo vietą. S. Raižienė ir V. Kalpokienė (2010) priduria, kad apribojimas turi būti visiškasis, o ne dalinis, pateikiamas tvirtai ir nedviprasmiškai, ribos turi būti tikslios ir konkrečios, o tėvai turi būti nusiteikę jas nuolat kartoti ir priminti.

Vis dėlto šiandieniniai tėvai dar nepakankamai įvertina leistinų ribų nustatymo, kaip auklėjimo būdo, reikšmę, sakydami, kad taip yra ribojamas vaiko iniciatyvumas, žeminamas orumas, daromas spaudimas vaikui. Tačiau minėtos autorės nustatė, kad paaugliai, kuriems vaikystėje nebuvo nustatytos leistino elgesio ribos, tampa

įžūlūs, nuolat provokuoja tėvus savo netinkamu elgesiu. Amerikiečių mokslininkai įrodė, kad vaikams, kurių namuose buvo sukurtos tam tikros taisyklės, ne tik labiau sekasi gyvenime, bet ir jų ryšys su tėvais yra glaudesnis (Lamontagne, 1999).

Natūraliai kyla klausimas, kuriuos iš drausminimo būdų dažniausiai renkasi tėvai?

J. Jonikaitės-Kievišienės ir F. Ivanauskienės (2008) atlikto tyrimo duomenimis, tėvai dažniausiai taiko tokias drausminimo priemones (2 lentelė):

2 lentelė. **Drausminimo priemonės ir jų paplitimas, %**

Drausminimo priemonė	Paplitimo dažnis
Apšaukimas	61,91
Nesikalbėjimas	60,00
Pastaba	97,14
Pinigų smulkios išlaidoms nedavimas	88,58
Draudimas žiūrėti televizorių	62,85
Skanumynų nepirkimas	65,72
Neleidimas į lauką	60,00

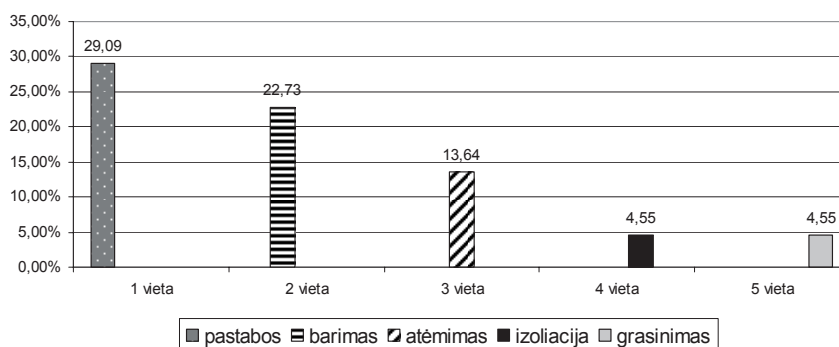
Sudaryta autorių, remiantis J. Jonikaite-Kievišiene ir F. Ivanauskienė, 2008

Remiantis darbe minėtų mokslininkų darbais, galima išskirti pagrindinius vaikų drausminimo principus:

- Bausmė turi būti motyvuota ir konkreti, kitaip vaikas nesupras jos prasmės (vaikui reikia paaiškinti, už ką jis baudžiamas).
- Bausmė turi būti taikoma nedelsiant, vaikui blogai pasielgus.
- Bausmė turi būti humaniška, ji – ne baudžiamoji, bet auklėjamoji priemonė.
- Bausmė neturėtų vaiko žeminti ar žėisti, o tik parodyti, kad jo elgesys turės realių padarinių.
- Svarbu suprasti, kad tas pats drausminimo būdas ne visada tinka dviems skirtingiems vaikams.

Nors drausminimas, kaip auklėjimo priemonė, turi labai daug trūkumų, vis dėlto, kaip pripažįsta daugelis pedagogų ir psichologų, būna situacijų, kada be jos neapsieinama. Ypač, kai savo elgesiu vaikai kenkia sau ir kitiems ir kai kitų veiksmingų priemonių nėra.

Respondentų paprašyta įvardyti penkis dažniausiai vartojamus vaikų drausminimo būdus. Susumavus atsakymus (beveik 25 proc. respondentų visai neatsakė į šį klausimą), buvo atrinkti 5 dažniausiai tėvų minimi vaikų drausminimo būdai (3 pav.).

3 pav. Tėvų vartojamų drausminimo būdų gradacija pagal dažnumą (N = 110)

Akivaizdu, kad, drausmindami vaikus, tėvai pirmiausia *griebiasi pastabų* (29,09 proc.), jei jos nepadedą, pereinama prie *barimo* (22,73 proc.). Tarp trečioje vietoje taikomų drausminimo priemonių pirmauja *daiktų, pramogų ir privilegijų atėmimas* (13,64 proc.). Ketvirtoje ir penktoje vietose respondentai *įvardijo izoliaciją ir grasinimą* (po 4,55 proc.). Fizinės bausmės pagal naudojimo dažnumą būtų šeštoje vietoje (3,64 proc.). Apklausos duomenys apie tai, kiek tėvų konkretų drausminimo būdą vartoja *dažniausiai, dažnai, kartais, retai, rečiausiai*, rodo, jog *pirmiausia* griebiamasi pastabų (29,09 proc.) ir barimo (27,07 proc.), šioje pozicijoje labai mažai respondentų pasirinko izoliaciją ir daiktų, pramogų bei privilegijų atėmimą (po 1,82 proc.) ir nė vienas respondentas vaikų drausminimo nepradeda grasinimu. Jei minėtos priemonės nepadedą, *antras tėvų žingsnis* būna toks: 22,73 proc. savo vaikus barą; 9,10 proc. sako pastabas, 3,65 proc. vaikus izoliuoja; 2,73 taiko atėmimą, o 0,91 proc. vaikui jau ir pagrasina. *Trečioje pozicijoje* bausmės darosi dar griežtesnės: pastabų tėvai jau nebeduoda, barasi jau tik 13,64 proc., užtai pereinama prie atėmimo (8,18 proc.), grasinimų ir izoliacijos (po 7,27 proc.). Daugelis respondentų nurodė tik tris dažniausiai vartojamas bausmes, o tie, kurie išvardijo 4–5, jas išdėstė taip: *ketvirta pozicija*:

atėmimas ir izoliacija – po 4,55 proc., grasinimas – 3,65 proc., 2,73 proc. vis dar barasi, o 0,91 proc. tenkinasi pastabomis. Grasinimą (4,55 proc.) ir izoliaciją (3,65 proc.) tėvai renkasi ir *penktoje pozicijoje*, visiškai atsisakydami pastabų ir beveik atėmimo (0,91). Be to, penktoje pozicijoje atsiranda ir kitose pozicijose neįgyvendinti drausminimo priemonės – fizinės bausmės (19,09 proc.).

Be šių penkių populiariausių, tėvai vartoja ir kitus drausminimo būdus: *statymą į kampaną, aiškinimą, ribų nustatymą* ir kt. Darytina prielaida, kad dauguma tėvų izoliavimą, grasinimą ir fizinės bausmės laiko kraštutinėmis drausminimo priemonėmis, taikomomis tada, kai visi kiti drausminimo būdai neduoda laukiamų rezultatų.

„Bet kaip jį bedrausmintume, negalime gadintis santykių su vaiku. Būtina pakalbėti su vaiku, paaiškinti jam, kodėl buvote priverstas jį nubausti. Vaikas turi kiekvieną bausmę priimti kaip teisingą poelgio įvertinimą“, – pataria Ch. Reinprechtas (2000, p. 135). Taip pat verta išsīdėmėti, kad per daug draudimų trikdo, varžo ir neduoda rezultatų. Taisyklės bus reikšmingos, jeigu jų bus nedaug. Nustatydami ikimokyklinio amžiaus vaikui veiksmų apribojimus, tėvai turi tai pagrįsti. Vaikui turi būti visiškai aiškūs jo elgesio motyvai.

Deja, kaip praktika rodo, drausminimo būdai daž-

niausiai yra neveiksmingi ir nepakeičia ilgesniam laikui vaiko elgesio. „Vaiko elgesys pasikeis tik tuomet, kai jis norės save kontroliuoti ir elgtis kitaip. Kad atsirastų ši vidinė kontrolė, vaiką reikia ne bausti, o kitais būdais mokyti“ (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997, p. 74). Be to, auklėdami vaikus, tėvai turėtų atsižvelgti į kiekvieno jų individualumą, į realius ypatumus ir gebėjimus. Tėvai turi būti pasiruošę bet kada keisti santykių su vaikais formą ir metodus. Pasak Y. Lemontagne (1999), tėvai turi suvokti, kad kiekvienas vaikas yra savita asmenybė, kuri ima teigti save vos tik gimusi. Taigi, metodas, kuris tinka energingam ir komunikabiliam vaikui, gali būti žalingas nedrąsiam vaikui. Tėvai turi suvokti savo vaiko savitą asmenybę ir parinkti jam atitinkamą ugdymo strategiją.

Išvados

1. Vaikų ugdymo rezultatyvumas priklauso nuo šeimos dorovingumo, dvasingumo, mikroklimato, tėvų pedagoginės kultūros, bendravimo stiliaus, asmeninio pavyzdžio, turimų žinių ir kt.
2. Ikimokykliniame amžiuje vyksta ypač sparti psichofizinė vaiko raida, todėl, auklėdami šio amžiaus vaiką, tėvai turėtų ypač atsakingai pasirinkti elgesio koregavimo būdus, nes jei tėvai nieko iš jo nereikalauja, nepratina laikytis elgesio normų ir taisyklių, neugdo valios ir savarankiškumo, toks vaikas auga aikštingas, savimyla.
3. Tėvų nuomone, drausminimas, kaip vienas iš galimų elgesio kultūros ugdymo veiksmų, reikalingas, nes *sulaiko vaiką nuo negerų poelgių, kartais tai vienintelė priemonė*, padedanti vaikui geriau susivokti.
4. Mokslinėje literatūroje nurodyti šie vaikų drausminimo būdai: *pamokslavimas, papirkinėjimas, pažadai, natūralių pasekmių metodas, atskyrimas, atėmimas, grasinimas, ironija, ribų nustatymas, fizinės bausmės, gąsdinimas, pasmerkimas, priekaištas, pastaba*, o tyrimo dalyviai įvardijo šiuos dažniausiai taikomus vaikų drausminimo metodus: *pastabos, barimas, atėmimas, izoliacija, grasinimas*.

Literatūra

1. Alijošienė Z., 2003, *Elgesio kultūros ugdymas*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
2. Bajoriūnas Z., 2004, *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Kronta.
3. Bajoriūnas Z., 1997, *Šeimos edukologija*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Jošora.

4. Ginott H. G., 1999, *Tarp tėvų ir vaiko*. Vilnius: Via recta.
5. Gray J., 2000, *Pozityvaus vaikų auklėjimo metodai*. Vilnius: Alma litera.
6. Grucė R., 1994, *Šeima ir vaikų auklėjimas*. Vilnius: Lumen fondo leidykla.
7. Hansen K. A., Kaufmann R. K., Saifer S., 1997, *Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius*. Vilnius: Lietus.
8. Jonikaitė-Kievišienė J., Ivanauskienė F., 2008, Bausmės šeimoje: edukacinės analizės kontekstas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 1 (17). P. 75–79.
9. Jovaiša L., 1995, *Hodegetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
10. Lahayne H., 2006, Ar fizinė bausmė yra smurtas? [Žiūrėta 2012-01-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-369.htm>>.
11. Laužikas J., 1958, *Paskatinimai ir bausmės auklėjant vaikus šeimoje*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
12. Leliūgienė I., 2003, *Socialinė pedagogika. Vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
13. Leskauskas D. Vaiko elgesio reguliavimas: kuo pakeisti fizinės bausmės? [Žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.saugus-vaikas.lt/index.php/vaiko-elgesio-reguliavimas-kuo-pakeisti-fizines-bausmes>>.
14. Lemontagne Y., 1999, *Būti tėvais pamišusiame pasaulyje*. Vilnius: Tyto alba.
15. Miškinis K., 1993, *Šeimos pedagogika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
16. Monkevičienė O. Ar galima auklėti be bausmių? [Žiūrėta 2012-01-30] <<http://www.ikimokyklinis.lt-ikimokyklinis.lt-pazinkime-vaikyste>>.
17. Ostrovskaja L., 1970, *Ar reikia bausti vaikus*. Kaunas: Šviesa.
18. Peters R., 1999, *Nebijokite drausminti vaikų*. Vilnius: Tyto alba.
19. Prokopčik M., 2003, *Suaugęs žmogus neturi mušti vaiko*. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras.
20. Raižinė S., Kalpokienė V., 2010, Mažojo neklauzados sutramdymas. [Žiūrėta 2012-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/mazojo-neklauzados-sutramdymas/712>>.
21. Rogge J.-U., 2005, *Tėvai nustato ribas*. Vilnius: Alma litera.
22. Stonkuvienė I., 2007, Dorinio ugdymo metodai liaudies pedagogikoje. *Acta paedagogica vilnensia*. Nr. 18. P. 66–79.
23. Skujienė G., Steponienė A., 2007, *Šeimos etika*. Vilnius: Rosma.
24. Šalkauskis S., 1992, *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
25. Vanderbild A., 2000, *Viskas apie etiketą*. Vilnius: Melsa.
26. Райнпрехт X., 2000, *Воспитание без огорчений*. Москва: Семья и школа.

DISCIPLINING AS ONE OF THE METHODS OF DEVELOPMENT OF BEHAVIOUR CULTURE OF PRESCHOOLERS

Nijolė Petrylienė, Jurgita Smilgienė

Summary

The article deals with the issue of developing appropriate behavioural culture of children as today almost all parents have doubts about both the old and the new ways of forming appropriate behavioural culture of children. They all seem no longer efficient, whereas problems related to children behaviour are on the increase; and since parents are the first to face

problems related with children behaviour, these problems have to be solved by them. Parents' intellectual capacities, their aims, worldview, pedagogical tact and culture determine the future of a child. Scientific literature review and respondents' ideas allow us to state that most parents encounter bigger or smaller problems with behaviour of pre-school age children: lies, aggression, anger, disobedience, different demands. In a case like that one of the ways of purposeful upbringing is disciplining. It is aimed to set limits on children's behaviour and correct their improper behaviour.

Analysis of scientific literature shows that the ways to discipline children are the following: lecturing, bribery, promises, method of natural consequences, isolation, deprivation, threatening, irony, limit setting, physical punishment, threatening, condemnation, reproach, reproof. Participants of the research named methods of discipline most used in their families: reproof, scolding, seizure, isolation, threatening.

Keywords: culture of children's behaviour, pre-school age children, disciplining, methods of disciplining.

DRAUSMINIMAS – VIENAS IŠ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ ELGESIO KULTŪROS UGDYMO BŪDŲ

Nijolė Petrylienė, Jurgita Smilgienė

Santrauka

Šiandien beveik visiems tėvams kelia abejonių ir senieji, ir naujieji tinkamos vaikų elgesio kultūros formavimo būdai. Visi jie atrodo nebeveiksmingi, tuo tarpu vaikų elgesio problemos auga, o kadangi su elgesio problemomis pirmiausia susiduria tėvai, todėl ir spręsti jas reikia šeimoje. Nuo tėvų intelektualinių galių, nuo tikslų, pasaulėžiūros, pedagoginio takto ir kultūros priklauso vaiko ateitis.

Mokslinės literatūros apžvalga bei respondentų išsakytos mintys leidžia konstatuoti, jog daugelis tėvų susiduria su didesnėmis ar mažesnėmis ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio problemomis, t. y. melu, agresija, pykčiu, paliepiamų neklausymu, įvairiais reikalavimais. Tokiais atvejais vienas iš kryptingo auklėjimo būdų yra drausminimas. Drausminimo paskirtis – nustatyti vaikams leistino elgesio ribas ir pataisyti netinkamą jų elgesį.

Atlikus mokslinės literatūros šaltinių analizę, matyti, jog autoriai išskiria šiuos galimus vaikų drausminimo būdus: pamokslavimą, papirkinėjimą, pažadus, natūralių pasekmių metodą, atskyrimą, atėmimą, grasinimą, ironiją, ribų nustatymą, fizinės bausmės, gąsdinimą, pasmerkimą, priekaištus, pastabą. Tyrimo dalyviai įvardijo savo šeimose dažniausiai taikomus vaikų drausminimo metodus; pastabas, barimą, atėmimą, izoliaciją, grasinimą.

Prasminiai žodžiai: vaikų elgesio kultūra, ikimokyklinio amžiaus vaikai, drausminimo būdai.

Iteikta 2013-04-17